

היבטים לשוניים בפרשת כי-תצא עו

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת כי-תצא ובהפטרות ובראשון של כי-תבוא

כא יג וּבִכְתָּהּ: המילה מוטעמת במרכא בב"ת ובתביר בת"ו	
כא טו לְשִׁנְיָהּ: הנ"ן בחירק	
כא יט וְתִפְּשׁוּ בָּ: הטעם נסוג לתי"ו, עם זאת הפ"א בשוא נע	
כא כג קָלֶלֶת: הלמ"ד הראשונה, על אף הקושי, בשוא נח לא בחטף פתח ¹	
כב א שִׁי: ש"ן שמאלית	
כב ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה: כך היא ההטעמה הנכונה ולא בקדמא ואזלא (קורן ודומיו). וּמִצָּאתֶיהָ: האל"ף כלל אינה נשמעת	
כב ה כָּל-עֲשֵׂה אֵלֶּה: טעם נסוג אחור לעי"ן	
כב ז תִּקַּח-לָךְ: געיה בת"ו. יֵיטֵב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וְהֶאֱרַכְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה	
כב ט הַמְלֵאָה: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע	
כב יב תִּכְסֶּה-בָּהּ: יש לקרוא תיבה זו כאילו מדובר במילה אחת, אין געיות ואין להעמיד אות זו או אחרת פרט לב"ת המוטעמת בסילוק	
כב טו הִשְׁעָרָה: העי"ן בשווא נח	
כב יח וְלִקְחוּ: מרכא בלמ"ד כטעם משנה	
כב יט מֵאָה כֶּסֶף: טעם נסוג אחור למ"ם	
כב כב בַּעֲלֹת-בַּעַל: געיה בעי"ן הראשונה	
כב כג מֵאֲרָשָׁה: במלרע	
כב כה הַמֵּאֲרָשָׁה: המ"ם ללא דגש בשווא נח, העמדה קלה באל"ף ובמלרע	
כב כח לֹא-אֲרָשָׁה: במלעיל	
כב כט עֲנֵה: יש להקפיד על המפיק	
כג ב דִּבְכָּא: יש מחלוקת כתיב במילה זו, אבל אינה נוגעת לקריאת המילה ² . שִׁפְכָהּ: השי"ן בקמץ קטן והפ"א בשוא נח	
כג ג יִבֹּא לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד	
כג ה לְקַלְלֶךָ: למ"ד ראשונה אחרי הקו"ף בשווא נע, כ"ף סופית דגושה ³	
כג יא מְקַרֶּה-לִּילָהּ: הקו"ף בדגש ובשווא נע	
כג כא יְבָרְכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח	
כג כה שִׁבְעָד: ש"ן שמאלית בקמץ קטן. כָּלִיד: במלרע, הלמ"ד בשווא נח והיו"ד בנע	

¹ בתכנת כתר בר-אילן השתבשו בזה שניקדו כאן חטף פתח. עיין גיליון כי-תצא סז.

² זהו אחד המקומות שבו נבדלים ספרי תימן מיתר הספרים, אל"ף לפי התימנים או ה"א לפי יתר העדות ראה בגיליון כי תצא סז, ובגיליון תהלים צ, בתוכנת הכתר ובתנ"ך ברויאר אימצו את נוסח תימן.

³ אע"פ שכבר גילינו דעתנו ש"כלל הדומות" אינו נכון, כאן יש געיא בקו"ף, וזה דומה ל"הללו" שהלמ"ד הראשונה רפויה, ועם זאת השוא נע

כג כו **עַל קָמַת רַעַד**: טעם טפחא בתיבת **עַל**

כד א **כִּי-מֵצֵא בָהּ**: טעם נסוג אחור למ"ם. **וְכָתַב לָהּ**: טעם נסוג אחור לכ"ף, כן הדבר גם בפסוק הבא

כד ב **וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ-אַחֵר**: טעם טפחא בתיבת **וְהִלְכָה**

כד ד **בַּעֲלָהּ**: העי"ן בשווא נח. **תַּחֲטִיא**: החי"ת חטופה ולא בשווא נח

כד ה **וְשָׂמַח אֶת-אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר-לָקַח**: טעם טפחא בתיבת **וְשָׂמַח**

כד ז **כִּי-יִמָּצֵא אִישׁ**: מונח רביע ולא קדמא ואזלא

כד ח **הַשָּׂמֶר**: במלעיל והמ"ם בסגול

כד י **מִשְׁאֵת**: שי"ן ימנית והאל"ף כלל אינה נשמעת. **מְאֻמָּה**: במלעיל

כד יא **נִשֶּׁה בּוֹ**: אין טעם נסוג אחור. **אֶת-הָעִבּוּט**: הה"א בפתח ולא בקמץ, כן הדבר גם בהמשך פס' יג

כד יג **בְּשִׁלְמָתוֹ**: שי"ן שמאלית. **וּבִרְכָּךְ**: געיה בב"ת, הרי"ש בשווא נע ודגש בכ"ף הסופית

כד יט **יְבָרְכֶךָ**: כ"ף ראשונה בשווא נח

כד כ **וַיִּתֶּן**: במלרע והתי"ו בשוא ולא בסגול. **תַּפְאָר**: הפ' פתוחה⁴

כה ה **יְבֻמָּה**: יש להקפיד על השמעת המפיק

כה ח **וְקִרְאוּ-לָו**: געיה בקו"ף

כה טז **כָּל-עֵשָׂה אֵלֶּה**: טעם נסוג אחור לעי"ן וכן בהמשך **עֵשָׂה עוֹל**

כה יז **בְּצִאתְכֶם**: התי"ו בשווא נע

כה יח **קָרָךְ**: געיה בקו"ף והרי"ש בשווא נע. **כָּל-הַנְּחִשָּׁלִים**: נחץ בנר"ן מפאת הגעיה שבה. **וַיִּגַּע**: יש לבטא את הפתח לפני העי"ן (פתח גנובה)⁵

כה יט **מִכָּל-אֲבִיבֶיךָ**: טעם קדמא באל"ף, גרש בב"ת והי"ד בשווא. **אֲשֶׁר יִי-אֱלֹהֶיךָ**: כך היא ההטעמה הנכונה, תיבת **אֲשֶׁר** בלבד מוטעמת במונח ותבת ה' - מוקפת⁶

אֶת-זָכְרִי: לאחרונה השתרש מנהג לקרוא פעמיים את המילה "זכר". מנהג זה אינו מוכר באשכנז המערבי וגם לא בעדות המזרח. בקונטרס "מקראות שיש להם הכרע" של הר"מ ברויאר ז"ל⁷ האריך להוכיח שאין ספק שנוסח הצירי הוא הנכון, ואין כל צורך בקריאה הכפולה.

הפסרת כי תצא ישעיהו נד – נה ה:

א **רָנִי**: הרי"ש בקמץ קטן ובמלרע. **לֹא-חֲלָה**: הטעם בחי"ת

ב **אֶל-תַּחֲשֹׁכִי**: שי"ן שמאלית

ג **נִשְׁמֹות**: דגש חזק במ"ם, שוממות, לשון שממה ולא רבים של 'נִשְׁמָה'

ד **אֶל-תִּירָאִי**: געיה בתי"ו ושווא נע ברי"ש

⁴ לפי הרד"ק יתכן שיש כאן שינוי משמעות אם יקרא בקמץ (עיין במאמר אוריאל בגליון כי-תצא סז).

⁵ קוראים שבכל קריאה אינם מבחינים בין אל"ף לעי"ן עלולים לקרוא כאן עי"ן פתוחה במקום עי"ן בפתח גנובה. כלומר ויגעה, אבל לפי קריאת האשכנזים יש כאן אל"ף גנובה ונקרא וַיִּגַּע. ולפי עדות המזרח: וַיִּגַּע. ומי שקורא ויגעה אינו שונה ממי שקורא במקום בְּהִנִּיחַ – בְּהִנִּיחָה!

⁶ בקורן ודומיו תיבת יי היא במונח.

⁷ מאמרו צורף לגיליון תצוה סז, המעוניין יפנה אלי.

ו וְעֶצְבֹת רֹיחַ: טעם נסוג אחר לצד"י

ט וּמִגֶּעֶר-בֶּדֶד: הע"ן בקמץ קטן

נד יא עֲנִיָּה: הנ"ן בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק

נד יב וְשִׁמְתִי בְּדָלָד: כ"ף ראשונה בדגש קל על אף שהתיבה הקודמת מוטעמת בטעם משרת ומסתיימת בהברה פתוחה ומוטעמת מלרע⁸. הדל"ת בשווא נח אע"פ שהכ"ף אחריה רפויה

נה ב לְשִׁבְעָה: הש"ן בקמץ קטן

ראשון (ושני) של כי תבוא:

כו א וִירְשָׁתָהּ: הי"ד אינה נשמעת והיא חלק מהחירק המלא שבוא"ו. וְשִׁבְעָה בָּהּ: טעם נסוג אחר לש"ן והב"ת במילה הבאה בדגש חזק מדין אתי מרחיק

כו ג לָתֶת לָנוּ: טעם נסוג אחר ללמ"ד הראשונה

כו ו וַיַּעֲנֶנּוּ: הי"ד בשווא נח

כא יג וְאַחֵר כֵּן מֵאֵמַר מֵאֵת יָדֵידָנוּ הָרַב יִשְׂרָאֵל יָדֵידָהּ עַל נִסּוּג אַחֵר וְעַל מַלְעִיל לֵלֵא נִסְיָגָה.

נסוג אחר

לעיתים קרובות יסוג הטעם במלה שאמורה לבוא מלרע ויבוא מלעיל כגון "וְאַחֵר כֵּן" (כא, יג), "לָתֶת לָנוּ" (פסוק יז) שהיו צריכים המילים "אחר" ו"לתת" להיות מלרע ונסוגו טעמיהם אחר ונעשו מלעיל.

לשון הקודש היא לשון מאוד עדינה, ומפני שלא תמיד קל לבטא שני טעמים סמוכים זה לזה, לכן הטעם במילה הראשונה שבהם, נסוג לאחור. וזה קורה דווקא כאשר הטעם במילה הראשונה מן הַשְּׁנָיִים הוא טעם משרת ובא בסופה (מלרע כמו "אחר" "לתת" – בדוגמאות לעיל), והטעם במילה הבאה אחריה⁹ הוא בראשיתה שאז אם לא יסוג הטעם במילה הראשונה, יהיו שני הטעמים סמוכים זה לזה¹⁰ ויקשה הדבר על המבטא.¹¹

נסוג אחר אפשרי רק כאשר הטעם במילה הראשונה הוא טעם משרת. לעומת זאת אם יהיה טעם מפסיק, לא יסוג אחר (כי עצם ההפסקה עושה הפרש בין הטעמים). לדוגמא: "וְהִשְׁבֹּתוּ לָנוּ" (כב, ב) לא נסוגה מילת "והשבתו" מפני שהיא מוטעמת בטעם המפסיק טרחה.

נסוג אחר יבוא במילה המסתיימת בתנועה קטנה כגון "יִיטֵב לָךְ" (כב, ז) "וְכָתַב לָהּ" (כד, א-ג), וגם אם היא מסתיימת בתנועה גדולה, אבל במקרה זה רק בתנאי שיבוא אחריה נח¹² נסתר¹³ (או

⁸ במחברת התיגאן של יהדות תימן היא נכללת ברשימת מילים בשם 'אוגירה' הכוללת מקרים דומים במקרא. ⁹ וכתב בדקדוק אליהו (משנת הגר"א, בשער המקרא אות ד), שהמילה השניה צריכה להיות בטעם מפסיק דווקא. ולפי"ז מובן למה בפסוק "וְהָיָה אֵלֶּה לָכֶם" (במדבר לה, כט) לא נסוגה מילת "והיו" מפני מילת "אלה", וזה מכיון שמילת "אלה" באה בטעם משרת. מ"מ יש לכלל זה סתירות ממקומות רבים, וצ"ע.

א"ה: בדקתי עם חבר את שכיחות הנסוגים לפני טעם מפסיק ולפני טעם מחבר, ונתברר שלפני מפסיק יש הרבה יותר, אבל בהחלט כלל זה סתור ע"י המקורות המדויקים.

¹⁰ ולכן אם כאשר יסוג הטעם הוא "ייתנגש" עם הטעם של המילה שלפניה (כגון שהמלה הראשונה בת שתי הברות ולפניה ג"כ מלה מלרע בטעם משרת) כמו "לֹא שָׁנָא דְּוָא" (דברים יט, ו), אז לא יסוג הטעם, כי אם כן יסוג הטעם של מילת "שנא" אחר לשון יתקרב לטעם שבמילה הקודמת "לא" ושוב נגיע למצב שבו קשה על המבטא לבטא שני טעמים סמוכים, ולא הרווחנו כלום בנסיגת הטעם.

¹¹ דרך משל להמחשת העניין, כשמכונית הנמצאת לפניך מאיטה או נוסעת אחורנית, גם אתה צריך להאט או לנסוע אחורנית כדי להמנע מהתנגשות [ממור"ר].

¹² א"ה. כמדומה שאין הרבה המכירים את המושג 'נח נראה' או 'נח נסתר'. נח נראה הוא מה שנקרא 'הברה סגורה' ונח נסתר – 'הברה פתוחה'. כאשר מלה מסתיימת באחת מאותיות יהו"א לרוב ההברה האחרונה היא פתוחה. בהערה הבאה מביא ידידנו פסוק ובו שלושה נסוגים המסתיימים בהברה פתוחה, בפסוק זה רק המלים פַּח וְקִקְשׁוֹת אֵין מסתיימות בהברה סגורה – נח נראה; שאר המלים מסתיימות בהברה פתוחה נח נסתר.

¹³ ונמצאו שלוש בפסוק אחד: "שְׁמַרְנִי מִיַּד פַּח נִקְשִׁי לִי וְקִקְשׁוֹת פַּעֲלִי אֵין" (תהלים קמא, ט).

שאיין לאחר התנועה הגדולה שום אות כלל), כגון: "וְתִפְשׁוּ בָּו" (כא, יט)¹⁴ אבל אם לאחר התנועה הגדולה יבוא נח נראה, דהיינו אות שמוצאת במבטא [=הברה סגורה], לא יסוג הטעם אחר. לדוגמא: "לְמוֹשֶׁב לְו" (תהלים קלב, יג), "טָרַף בְּפִיָּה" (בראשית ח, יא). לפעמים¹⁵ צירי שהיא תנועה גדולה תהפך לסגול ואז¹⁶ כן יהיה נסוג אחר, כמו במילת לָתַת הנכתבת בצירי - כשכן תסוג אחר יהפך הצירי לסגול "לָתַת לְו" (כא, יז), וכן "יִתְרַף צָר" (תהלים עד, י) וכן "וַיַּעֲתָר לְו" (בראשית כה, כא)¹⁷. א"ה: על ויעתר לו הערתי לבעל אם למקרא שדוגמה זו אינה נכונה, כי וַיַּעֲתָר הוא מלעיל גם ללא נסיגה. אבל הוא טען שבסוף ספר שמואל וכן בעזרא ח כג וַיַּעֲתָר מלרע. ולפעמים גם כשהמילה מסתיימת בתנועה קטנה לא יסוג הטעם כגון מילים המסתיימות ב"תם" ו"תן"¹⁸. למעשה לכלל הנסוג אחר יש הרבה יוצאים מן הכלל המבטלים את הנסוג אחר, ¹⁹ למשל "וַיִּחְשַׁקְתָּ בָּהּ וַלְקַחְתָּ לָּהּ" (כא, יא), "וַיִּחַפְּרֶתָּהּ בָּהּ" (כג, יד) אינם נסוגים לאחור,²⁰ אבל "וַיִּשְׁכַּבְתָּ בָּהּ" (כו, א) כן נסוג אחר. יש לדעת שנסוג אחר אינו מחייב שיבוא דגש חזק בראש המילה השניה מדין אתי מרחיק שלכל אחד מדינים אלו יש כללים משלו.²² לדוגמא "מִנְאָה כֶּסֶף" (כב, יט) כן נסוג אחר מ"מ הכף רפה מפני שההא שבמילת מאה היא שורשית ואין בה דין אתי מרחיק.

¹⁴ וכמו "מִנְאָה כֶּסֶף" (ויקרא יט, לו).

¹⁵ בפעלים ולא בשמות.

¹⁶ מה גורם את זה?

¹⁷ אם למקרא השלם (עמוד 364), ואפשר שזה אינו מטעם נסוג אחר, אלא שמצוי הדבר שתנועה גדולה בסוף המילה תהפך לקטנה בפועל הבא עם ואו ההיפוך. וכל אלו אינם משנים משמעות מכיוון שבאים רק ליופי הקריאה. והנה "הַשְּׁמֶר וְהַשְּׁקֵט" (ישעיהו ז, ד) מלרע ומנוקד בצירי וזאת כדי להבחין בינו ובין כל שאר "הַשְּׁמֶר" שבמקרא שהוא מלעיל בין שיכול להיות נסוג אחר (לפי הכללים) כמו "הַשְּׁמֶר לָךְ" ובין שלא יתכן נסוג אחר כמו "הַשְּׁמֶר מִפְּנֵי" (שמות כג, כא), "הַשְּׁמֶר בְּנֵי-הַצִּרְעָת" (דברים כד, ח), "הַשְּׁמֶר מַעֲבַר הַמָּקוֹם הַזֶּה" (מלכים ב ו, ט), כי הם מלשון שמירה והוא מלשון שמרים כלומר שב על שמריך בנחת כיון היושב על שמריו (ראבי"ע בראשית כד, ו, רד"ק בישעיה שם), מ"מ בתי"י מתרגם גם אותו מלשון שמירה, ולפי דבריו בדיעבד לא נקרא שמשנה משמעות אם עשאו מלעיל. כיוצא בזה מצאנו שכל "וַיֵּאָכֶל אֶל-עֲמִיּוֹ" מלשון מיתה - מלעיל ומנוקד בסגול, וכל "וַיֵּאָכֶל" מלשון אסיפה של קבוצה למקום אחד - מלרע ומנוקד בצירי, ולפיכך נראה שמשנה משמעות, שהרי המלעיל במילה זו אינו מטעם נסוג אחר.

ובספר הכתב והקבלה כתב על הפסוק "וַיַּעֲתָר וַיֵּרָא פְּרָעָה" (בראשית מא, לג) שמילת "וַיֵּרָא" במלרע הוא לשון השגחה ושימת לב על הדבר, ואינו לשון בחירה ורצון. ונמצא שמילת "וַיֵּרָא" באה מלעיל, כדי לעשות הבדל במשמעות. כיוצא בזה שמלעיל שאינו מטעם נסוג אחר יכול לגרום לשינוי משמעות, מצאנו בפסוקים "וַיַּעֲתָר יָרוֹם רֹאשִׁי" (תהלים כז, ו) מילת "יָרוֹם" מלרע ומשמעותו מלשון התנשאות, ולעומתו "וַיֵּרָם הַזִּלְעִים וַיִּבְאֵשׁ" (שמות טז, כ) מלעיל - פירושו שלא התמלא רימה. כיוצא ב"וַיִּבְחַרְוּ אֱלֹהִים רֹחַם וַיִּשְׁבְּרָה" (שם נא, יט) - מלרע, שהוא נפעל עומד (בינוני), לעומת זאת "אֶתְּתָה מִיָּהּ לֹא נִשְׁבְּרָה" (תהלים לד, כא) - מלעיל, מפני שהוא נפעל עבר. ועיין ברד"ק (שם) ובמכלול (ליק נה ע"א).

¹⁸ ובמסורת הקריאה (כללי הקריאה כלל י אות ז) מנה גם את הסיומות "כס" ו"כן" (ולפי מש"כ בכלל ז אות ז גם הסיומות "הם" ו"הן" בכלל המבטלים, וכן כתב להדיא ביסוד הניקוד לרז"ה שער הניקוד יסוד כד), והביאו טעם לדבר לפי שהנגינה צריכה לבוא בהם כדי שיורגש היטב מבטא המס והנון המבדילות בין לשון זכרים ובין לשון נקבות. עד שכתב בשירי דוד (דף כ) ויש שאין בהם דין נסוג אחר לאיזה טעם נודע אצלו יתברך כמו אֶשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ (דברים כ, ח), אֶשֶׁר נָטַע כָּרִם (דברים כ, י) שאעפ"י שתיבת בית, כרם מלעיל עכ"ז בנה, נטע הקודמת להם מלרע.

²⁰ כלול במבטל נוסף של נסוג אחר והוא כשהמילה הראשונה מורכבת דהיינו שיש שוא (נח) או דגש לפני ההברה האחרונה במילה הראשונה (עייין למשל במסורת הקריאה שם אות ו, משנת הגר"א שם אות ד, יסוד הניקוד יסוד כא-כב). א"ה: לשון פשוטה יותר: אין נסיגה להברה סגורה. ועיין בגליון עקב שנה זו (עו) על וַיִּהְיוּ שָׁם.

²¹ ובמ"א [=ובמקום אחר] כתבתי על וַיִּצְצֵן צִיץ (במדבר יז, כג) ועל וַיִּנְחֲמוּ מַיִם (שמות טו, ח).

²² א"ה: היו מהמדקדקים שטענו שלעולם לא יבוא דגש 'אתי מרחיק' אם סיבת המלעיל היא עקב נסיגה, דבר זה סתור ע"י המקורות המדויקים שבידינו (יש כללי דקדוק וטעמים הבנויים על נוסחאות מקרא שאינן מדויקות). ועיין בספר המכלול לרד"ק דפוס ליק במאמר של המהדיר בסוף הספר.

בברכות התורה יש לומר "אשר בחר בנו", "אשר נתן לנו" בנסוג אחר²³ וכן "נודה לך" בברכת המזון אבל "נתן לך" (תהלים קלו, כה) וכן "יוצר אור", "ובורא חושך"²⁴ (ישעיהו מה, ז) אינם נסוגים.

א"ה. יש מקרים של נסיגת שתי הברות, אבל המתבונן יראה שאינן הברות גמורות. למשל נַעֲרָמוּ מֵיָם הסגול בעי"ן הוא תמורת שווא, השווה: נִכְתְּבוּ. ולכן הברה זו אין בכוחה לקבל טעם נסוג. וכיו"ב יֵעָרְפוּ טל:

כא כג לא־תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ יַעֲקֹב עֲצִיּוֹן בֵּא לִידֵי בִטּוֹי שִׁבַּת בִּשְׁבָתוֹ כִּי־תִצָּא עוֹ בְּתוֹכָהּ שִׁבְפֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה הַבָּאָה נִקְרָא אֶת אֶחָד הַפְּסוּקִים הַקְּשִׁים שִׁבְתוֹרָה: "וְיִהְיֶה כַּאֲשֶׁר שָׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְחִיטִיב אֶתְכֶם וּלְחִרְבוֹת אֶתְכֶם – כֵּן יִשְׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם (דברים כח, טג)". חכמינו ז"ל ביקשו להמתיק מעט את הגלולה, ודרשו בתלמוד: "הוא אינו שש, אבל אחרים משיש". כלומר, הפועל "ישיש" אין פירושו יִשְׁמַח, בעצמו, אלא יִשְׁמַח אחרים. במונחים דקדוקיים, חכמים ביקשו לומר שהפועל ישיש אינו בבניין קל (עתידי של שש) אלא בבניין הפעיל (עתידי של השיש). אמנם, על פי פשטי המקראות ישיש הוא בבניין קל, וכשם שהנביא אומר "שֹׁשׁ אֲשִׁישׁ בַּח' תִּגְלֵל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי (ישעיהו סא, י)", וכוונתו לשמחתו הוא ולא לשימוח של אחרים.

אכן, בפעלים מגזרה זו יש התאחדות של צורות העתיד בבניין קל ובבניין הפעיל. כך למשל, הפועל "יציץ" יכול להתפרש בבניין קל, במובן יפרח (עתידי של צץ, כמו בפסוק "בִּפְרֹחַ רִשְׁעִים כָּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעֵלֵי אֱוֹן (תהלים צב, ח)", וכן כצורת עתיד של הציץ, בבניין הפעיל (הוא יציץ מהחלון²⁵).

גם בפרשתנו מזדמנת צורה כזו שניתן לפרשה בכפליים. מי שחטא ונתחייב מיתה – מצווה התורה כי יש לתלותו על עץ, ולאחר מכן לקבורו: "לֹא תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בְּיוֹם הַחַיָּה". דומני שרוב הקוראים את המילים "לֹא תִלֵּין נִבְלָתוֹ" מבינים שמדובר בציווי בגוף שני אל האדם: אל תלין את נבלתו של המת על העץ, אלא תקברנה, וכמו שמשתמשים כיום בפועל להלן.

ברם, אפשר שהקריאה הנכונה היא שונה, והפועל "תִּלֵּין" נתון כאן בגוף שלישי (בבניין קל) – אסור שנבלתו של התלוי תִּלֵּין על העץ, ועליך לקבור אותה. איך נכריע האם "תִּלֵּין" הוא ציווי לנוכח או פועל בגוף שלישי? הבה נביט במקרים אחרים שבהם בא פועל זה. בפרשת קדושים נאמר: "לֹא תַעֲשֶׂךָ אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל, לֹא תִלֵּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֲתָךְ עַד בֹּקֶר (ויקרא יט, יג)". אך גם כאן פתוחות שתי האפשרויות בפנינו: אתה אל תלין את כספו של השכיר, או שפעולת השכר לֹא תִלֵּין (וכך מפרש רש"י שם: "תִּלֵּין – לשון נקבה, מוסב על הפעולה").

מקרים שיוכלו לסייע בידינו הם פסוקים שבהם הפועל מתייחס לחפץ שמינו הדקדוקי הוא זכר – ושם תימנע דו המשמעות. ואכן, בשמות כג נאמר: "לֹא תִזְבַּח עַל חֶמֶץ דָּס זֶבֶחַ וְלֹא יִלֵּין חֶלֶב חָגִי עַד בֹּקֶר (שמות כג, יח)". ובלשון דומה נאמר גם ביחס לקרבן הפסח: "וְלֹא

²³ ואם נעשה אותם מוקפות תהיה העמדה בראשם, ואעפ"כ אינו נקרא נסוג אחר ממש.

²⁴ ראיתי בתיקוני טעויות שנכלו במחזורים בסוף קונטרס "חמדת יוסף" (עמוד נט) לר' יוסף חיים מזרחי יצ"ו שמסביר שאינה נסוגה מפני שהתיבה שאחריה ג"כ פותחת באות גרונית.

וכתב ג"כ בהקדמה לקונטרס "קול יעקב" (שמואלך מאוד לקורא) בסוף אות כו מ"ש בירחון או"ת (אלול תש"ס סימן קמז הערה 2) שאין דין נסוג אחר בתיבה שיש בה הא הידיעה (ללא יוצא מן הכלל) ולפי זה צריך לומר "המוציא לחם" (כמו בדברים ח, טו), "האל העושה לנו" מלרע (כמו שמות לא, יד שם לה, ב, שמואל ב יב, ה). ונמצא לו לכאורה יוצא מן הכלל וְהִיָּתָה הַפְּצִירָה פִּי"ם" (שמואל א יג, כא) ויש לישב שהוא כמו מילה אחת (עיין מהר"י קרא שם, בפירוש הראשון) ובה גם יתורץ למה אין בו דגש דאטי מרחיק.

על שלושת הדוגמאות הנ"ל עמד בגליונות תורת הקורא (גליון 151 במדבר יא, ג, גליון 160 איכה ג, ג, וגליון 163 דברים יב, ג ועיין בהערות שם).

²⁵ א"ה. כלשון המקרא מְצִיץ מִן הַחֲרָכִים (שיר השירים ב, ט).

יְלִין לְבַקֵּר זֶבַח חֵג הַפֶּסַח (שמות לד, כה). בשני המקרים הפועל הוא בגוף שלישי, בבניין קל, ולאור זאת יש ללמוד לכאורה שאף "לא תלין" שבפרשתנו אינו ציווי לא להלין, אלא אזהרה: אסור שגופתו של החוטא תלין על העץ. מקרה מעניין שבו מזדמנות שתי האפשרויות הוא בעצת חושי לאבשלום: "אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲבִיךָ וְאַתָּה אֲנִשְׁיוּ כִּי גִבֹּרִים הָיָה וּמָרִי נָפֶשׁ הָיָה כְּדֹב שְׂכֹל בְּשָׂדֵה, וְאֲבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה וְלֹא יָלִין אֶת הָעֵץ" (שמואל ב, יז, ח). יש המבינים את המילים "ולא ילין" על פי שימוש הלשון הרגיל היום, והכוונה היא שדוד לא ייתן לעם לישון, אך על פי האמור לעיל נראה שהכוונה היא לדוד עצמו, שלא ילין עם העם אלא לבדו.

פֶּן לַחֲכָם וְיַחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/asp/gilyonot>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺